

HAC VE HACCA İLİŞKİN MÜNASEBETLER

Sami USLU
Bas Müfettiş

HAC, BÜTÜNÜYLE İNSANLARARASI İLİŞKİLERDEN İBARETTİR. MÜSLÜMANLARIN EN GENİŞ ANLAMDA TOPLANTISI MESABESİNDEDİR.

KAINATIN mutlak hâkimi ve yaratıcısı Yüce Rabbimiz, Kur'an-ı Kerim'- de Hac Sûresinin 27 ve 28. âyetlerinde; "insanları hacca çağır; yürüyerek veya binekler üstünde uzak yollardan sana gelsinler, tiki kendi menfaatlerine şahit olsunlar..." buyurmuştur. Bu âyet-i kerimenin lafzından; Haccın Cenab-ı Allah'ın emri olduğu, müslümanlardan güçleri yetenlerin hac yapmaya çağrıldığı, yürüyerek veya binekler üstünde uzak yollardan gelebilecekleri, bu icabette kendilerine ait menfaatler bulunduğu, hususları dikkatlerimizi çekmektedir. Hac ibadetini bundan önceki yazımızda kısa çizgilerle ayrı bir üslup içerisinde anlatmaya çalışmıştık. Bu kene aynı cihanşümul ibadeti çeşitli münasebetlere tesirlerini ele alacağız. Hac, bütünüyle insanlararası ilişkiden ibarettir. Müslümanların en geniş anlamda toplantısı mesabesindedir. En büyük seyahat organizasyonudur. Her ülkede bu anlamda düzenlemeler yapılmaktadır. Yeni yeni programlar geliştirilmektedir. Çağın gelişmesine uygun modernliklere görülmektedir. Özellikle Suudi Arabistan'da, hac için yapılan yatırımlar büyük takdirler toplamaktadır. Ayet-i Kerimede ifade edilen insanların; "yürüyerek veya binekler üstünde uzak yollardan gelebilecekleri", bir yer durumunda olan kutsal Mekke'nin bu evsafı dikkate alındığında ihtiyaçlar sonucu çeşitli yeniliklerin olabileceği pek tabiidir. Bu kabil tedbirlerin alınması gereklidir de. Bazı ülkelerde teşkil edilen hac siteleri, konaklama tesisleri bu zorunluluk sonucu ortaya çıkmaktadır.

Hac olayını ilişkiler açısından ele aldığımızda, şu manzara ile karşılaşılmaktadır: İslâm ülkelerinin bugün birbirleriyle münasebetleri önceki yıllara nisbetle daha da artmıştır. Ticari münasebetler ayrıca ele alınmak kaydıyla hac, bu münasebetlerin merkezini ve hatta çekirdeğini oluşturmaktadır. Bazı güçlüklerin giderilebilmesi için hac öncesi ve sonrası toplantılar tertip edilmektedir. Hac ibadetinin icrası esnasında, resmi denilebilecek görüşmeler yapılmaktadır. Her ülke, hacısının giriş işlemlerinin ikmalî için Suudi Arabistan 'dan tabii olarak suhulet beklemektedir. Evlerin ne şekilde kiralanacağı veya kiralanmış evlere hacıların ne şekilde yerleştirileceği, ödenmesi gereken paraların tediye usulleri, Arafat ve Mina düzenlemeleri, intikal planlamaları önceden bilinmesi gereken hususlardır.

Ülkeler, bu konularda hac menasikinin ifa edildiği beldede, yetkililerle görüşmeler yapmaktadırlar. Esasında Suudi Arabistan'da bu maksatlar için organlar oluşturulmuştur. Temaslar bu kuruluşların yetkilileriyle olmaktadır. Tarihi seyri içerisinde hacıların veya onlar adına yetkili olan görevlilerin kutsal topraklardaki yetkili ve görevlilerle temaslarında, şöyle bir gelişme görülmektedir: 1982 yılından önce, Mekke'de (Mutavvıfık), Medine'de (Delillik) ismi altında mihmandarlıklar teşkil edilmiştir. Bu teşkilatlar, Osmanlılar zamanında kurulmuştur. O tarihlerde Mekke ve Medine'de her ülkenin hacısı kendi mutavvıf ve deliline taksim edilmekteydi. Hacılar Mekke ve Medine'de bu şahıslar tarafından karşılanır ve hac menasiki onların nezaretinde eksiksiz yerine getirilirdi. Mutavvıf ve deliller hacının hemen her halinden sorumlu tutulmaktaydı. Hacının pasaportuna Suudi Arabistan hududunda giriş yaparken Mekke'de hangi mutavvıf, Medine'de hangi

delil tarafından ağır lanacağı yazılır, bu mukaddes şehirlere giden hacı adayı, Mekke ve Medine dışında kurulan bürolarda bir kenara ayrılarak, mutavvıf ve delillere teslim edilirdi. Bu devirleri dile getiren Mekke'nin yaşlı mutavvıflarından dinlediğimiz hatıralar bizleri duygulandırmıştır. Türkiye mutavvıflarının biri olan şeyh Hasan KUTUP, 1910 yıllarına ait çocukluk günlerini bize şu şekilde hikaye etmiştir: "On yaşlarındaydım. Rahmetli babam bizleri alarak Mekke'nin dışına (Ten'ime) götürmüştü. Bu karşılama için Şamlye'deki evimizde günlerce hazırlık yapılmıştı. Türkler o gün Mekke'ye ulaşacaklardı. Mekke ehil bir bayram sevinci içindeydi. Osmanlı Türkleri zengindi. Bizler çok fakirdik. Onların verecekleri bahşişleri, çil çil altınları heyecanla bekliyorduk. Atlarımız ve develerimiz Ten'lm'deki düzlüklerde sabaha kadar yayılıp durdular. Sabahleyin Türk hacıları görüldü. Atlarının iki yanlarına sarkmış, dolu heybelere gözlerimiz takılmıştı. İçlerinde neler vardır diye merak ediyorduk. Nihayet her mutavvıfın hacısı taksim edildi. Babamlar onları teslim alarak evimize götürdüler. Odalarımızda baş köşeler onlara ayrılmıştı. Biz çocuklar Osmanlı Türklerinin ellerini öptük. Herbirimizin eline bir Osmanlı san lirası tutuşturulmuştu. Babamlar neşe içindeydi. O sene yüze yakın Türk hacısının hizmetindeydiler. Her mutavvıfın evinde aynı manzara yaşanırdı." Mutavvıflık ve delillik müesseseleri 1932 yılından bu yana toplu kurumlar haline getirilmiştir. Mekke'de "Mutavvıflar Birliği" Medine'de "Deliller Birliği" kurulmuştur. Hudutlarda her hacının ödediği, ülkemizde (toprakbastı) ismiyle maruf vergi, -ki bu para karadan giriş yapanlar için 294, hava yoluyla gelenler için 374 riyaldir- bahsettiğimiz mutavvıflara veya varislerine dağıtılmak için bu kurumlara ödenmektedir. Bugün artık hacılar eskiden olduğu gibi mutavvıf ve deliller tarafından takip edilmemektedir. Her İslâm ülkesi için kurulmuş bu birlikler, biribirleriyle rakip durumundadırlar. Ancak görevlendirdikleri elemanlar yetersiz olduktan için hacılar kaybolmakta, evlerini zor bulabilmekte, dil bilmedikleri için de, bir müşkil anında dertlerini güçlkle anlatabilmektedirler. Hatta yukarıda bahsettiğimiz tarihi tablolara artık hiç rastlanmamaktadır. Zira dedeleri ve babaları o şekilde misafirperver olan suudlu insanlann torunlarından birçoğunun, bu gün hacıdan haberleri bile olmamaktadır.

Yine eskiden, mutavvıflık günlerinde; hacıların birbirleriyle daha yakından kaynaşmaları, tanışmaları, ve çeşitli kültürel alışverişte bulunabilmeleri için Arafat ve Mina'daki yerleşmeler bütün ülke hacılarıyla kanşık bir usul içerisinde gerçekleştirilirdi. Bugün bu durum da ortadan kaldırılmış bulunmaktadır. Nitekim her ülkenin müesseselerine Arafat ve Mina'da kendi hacılarınin sayısı karşılığında arazi tahsis edilmektedir. Her yıl gelebilecek hacıların sayısı önceden bilindiği için, (mesela Türkiye'den bu yıl gidecek 85.000 hacı için) arazi plânlaması bu sayıya göre yapılmış bulunmaktadır. Arafat ve Mina'da Türk hacısı diğer ülke hacıları ile görüşmeler yapma imkânından mahrumdur. Ayrılan ev ve çadırlarda Türk hacısı kendi vatandaşlarıyla bir aradadır. Buldukları yerler Türk mahallelerini andırmaktadır. Diğer ülke hacılarını ancak Harem 'de veya sokaklarda görebilmektedirler. Ülkelere gelince, onlar bu çeşit düzenlemeleri özellikle arzu etmektedirler. Zira her ülkenin hac yöneticileri; hacılarınin kaybolmalarından, başlarına bir hâl geldiği vakit bulamamalarından endişe duymaktadırlar. Bu nedenle halen bu sistem yürürlüktedir. Ancak Ayet-i Kerime'de ifade edilen "bu icabette kendilerine ait menfaatler bulunduğu", gerçeği gözden uzak bulundurulmaktadır. Üst düzeyde yapılan temaslar da bu anlamda yeterli değildir. Bazı İslâm ülkelerinin kültür seviyeleri bir hayli zayıftır.. Özellikle Afrika ülkelerinden gelen müs- lumanlar, İslâm'ın asırlar öncesine ulaşan kültür mirasından mahrumdurlar. Hac gibi cihanşümul bir ibadetin bu ruhu yeterince uygulanmamaktadır. Ev kira bedelleri ev sahiplerine ödendiği halde, bazı ülke hacıları sokaklarda yatma alışkanlıklarını terketmemişlerdir. Buna rağmen Suudlu yetkililerin temizlik konusundaki tedbirleri süper devletlerle boy ölçüşebilecek seviyededir. Her türlü modern cihazlar sokakları süslemiştir. Harem içinde ve dışında yapılan temizliğe ait çalışmalar hemen herkesin hayranlığına vesile olmaktadır. Ancak, diğer ülke hacısının da İslâmi açıdan her konuda eğitimine, ne şekilde bir ibadet için, nereye gittiğinin farkında olmasının idrak ettirilmesine ihtiyaç vardır. Böyle olduğu takdirde müslüman-- lar hac ibadetindeki menfaatleri idrak edebileceklerdir.